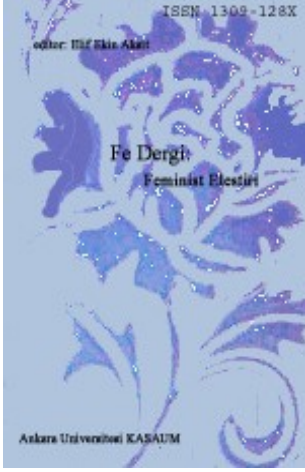

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 13, Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

***A Forgotten Figure of Philosophical Theology:
Marguerite Porete***

Eylem Canaslan

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 10 Haziran 2021

Yazı Gönderim Tarihi:18.01.2021

Yazı Kabul Tarihi: 05.05.2021

Bu makaleyi alıntılanmak için: Eylem Canaslan, “**A Forgotten Figure of Philosophical Theology: Marguerite Porete**” *Fe Dergi* 13, no. 1 (2021), 155-164.
URL: http://cins.ankara.edu.tr/25_12.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

A Forgotten Figure of Philosophical Theology: Marguerite Porete
Eylem Canaslan*

The Mirror of Simple Annihilated Souls and Those Who Only Remain in Will and Desire of Love is regarded as one of the most enigmatic and influential manuscripts in the history of medieval Christian mysticism. Its author was not known until the mid-twentieth century. In 1946, Romana Guarnieri identified Marguerite Porete, condemned and burned at the stake for “relapsed heresy” in Paris in 1310, as the author of this book. This paper aims to introduce Marguerite Porete, who is one of the most interesting forgotten women thinkers in the history of ideas. It will present the major sequences of her life, recount the rediscovery of *The Mirror of Simple Souls* by Guarnieri, and focus on its literary structure and certain philosophical themes it contains or implies. These selected themes are as follows: the subversion of the distinction between the learned and the ignorant, the opposition between Reason and Love, a naturalism beyond ascetism, a call for the constitution of a new subjectivity “beyond good and evil” and a concept of annihilation that denies the existence of free will.

Keywords: Marguerite Porete, *The Mirror of Simple Souls*, Romana Guarnieri, Christian Mysticism, Women Theologians

Felsefi Teolojinin Unutulmuş İsmi: Marguerite Porete

Le Mirouer des simples âmes anienties et qui seulement demourent en vouloir et désir d’amour [Yalnızca Sevgi İsteği ve Arzusunda Kalıp Hiçleşen Sade Ruhların Aynası] adlı eser, Ortaçağ Hıristiyan mistisizminin en ilginç ve etkili metinlerinden biri olarak kabul edilir. Bu eserin gerçek yazarı, yirminci yüzyılın ortalarına dek teşhis edilmemiştir. *Le Mirouer des simples âmes*’in, “tekrarlanan sapkınlık” suçundan mahkûm edilip 1310’da Paris’te yakılarak öldürülen Marguerite Porete’in kayıp eseri olduğu Romana Guarnieri tarafından 1946 yılında açığa çıkarılmıştır. Bu makale, fikirler tarihinin unutulmuş kadın düşünürlerinin en ilginçlerinden biri olan Marguerite Porete’i tanıtmayı amaçlamaktadır. Sırasıyla, Porete’in yaşamından başlıca kesitleri sunacak, *Le Mirouer des simples âmes*’in Guarnieri tarafından keşfedilme serüvenini aktaracak, ardından da eserin edebi yapısı ve içerdiği veya ima ettiği belli felsefi temalar üzerinde duracaktır. Porete’in metninden hareketle seçilen bu temalar şöyledir: ehil – cahil ayrımının tersine çevrilişi, Akıl ile Aşk arasında kurulan karşıtlık, çileciliği reddeden natüralist bakış, iyinin ve kötünün ötesinde diye nitelenebilecek yeni bir öznelik kuruluşuna çağrı ve özgür iradeyi reddeden bir hiçleşme (anéantissement) kavramı.

Anahtar Kelimeler: Marguerite Porete, *Le Mirouer des simples âmes*, Romana Guarnieri, Hıristiyan Mistisizmi, Kadın Teologlar

* Arş. Gör. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, eylemcanaslan@klu.edu.tr, 0000-0001-6121-8781, Yazı Gönderim Tarihi: 18.01.2021, Yazı Kabul Tarihi:05.05.2021

Giriş

*İşte bu fakir mahlûk onu burada aramaya koyuldu.
Tanrı'yı yarattıklarında bulmak istercesine onun hakkında yazabileceğini düşündü.
Ve bu işittiklerinizi yazdı işte.
Ümit eder ki hemcinsleri, yazıları ve sözleriyle, ondaki Tanrı'yı bulabilsin.*

Marguerite Porete, *Le Mirouer des simples âmes*, [96]¹

Cinsiyet eşitliği konusunda duyarlı olan çoğu eski felsefe öğrencisi, öğrenimlerinin başında belli bir tarihi döneme yoğunlaşan bir ders alırken veya klasik bir felsefe tarihi kitabı okurken, herhalde şu soruyu bir kez olsun aklından geçirmiştir: Filozofların hepsi de erkek miydi? İlk örneklerinin verilmeye başladığı 1980'lerden günümüze dek sayıları ve kapsamı giderek artan, tarihteki görmezden gelinmiş kadın filozofların izini süren çalışmalar sayesinde bu sorunun cevabını artık çok daha iyi biliyoruz:² Hayır, tüm filozoflar erkek değildi. Nitelikli eğitim fırsatından ve kamusal görünürlükten yoksun oldukları halde, maruz bırakıldıkları tüm toplumsal dezavantajlara rağmen, sadece yakın zamanlarda değil tarihin daha eski dönemlerinde de temel felsefi problemler üzerine düşünülmüş ve yazılmış, hatta yenilerini önermiş birçok kadın filozof vardı.

Feminizm felsefeye iki önemli yordam kazandırdı. Bir yandan eleştirel yöntem(ler)iyile, fikirler tarihindeki eril kanonlaştırma politikalarını, söylem kuruluşlarını teşhis ve tahlil edip, görünümün ardında işleyen mistifikasyonları ortaya serdi. Böylelikle de sonraki araştırmacıları resmi felsefe tarihini alımlama biçimleri konusunda daha donanımlı kıldı.³ Diğer yandan ise arkeolojik kazılardakine benzeyen bir titizlikle yürüttüğü tarihi araştırmalarıyla, unutulmuş (veya unutturulmuş) kadın filozofları ve düşünürleri gün yüzüne çıkarttı. Bu makale bu ikinci kazanımın ışığında yazılmıştır. Teolojik fikirler tarihinin, özel olarak da Hıristiyan mistisizminin en ilginç ve önemli düşünürlerinden biri olan ve “tekrarlanan sapkınlık” hükmüyle 1310 yılında Paris'te yakılarak öldürülen Marguerite Porete'ye adanmıştır. Sırasıyla, onun yaşamından bazı önemli kesitleri sunacak, *Le Mirouer des simples âmes* adlı eserinin keşfedilme serüvenini aktaracak, ardından bu eserin edebi yapısını ve içerdiği veya ima ettiği bazı önemli felsefi temaları ele alacaktır. Eserin edebi yapısına değinilmesinin nedeni, simge ve karakterlerinin çeşitliliği, dilinin gelişkinliği ve hikâyeleştirme tekniğindeki yetkinliği bakımından *Le Mirouer des simples âmes*'in çağdaş literatürde artık sadece felsefi ve teolojik bir çalışma değil, aynı zamanda edebi bir eser olarak da kabul edilmesidir. Fakat bu makalenin temel amacı felsefi bir gözle Marguerite Porete'i tanıtmak olduğundan, söz konusu değini kısa tutulacak ve okurun sunulan felsefi temaları daha rahat alımlamasını sağlayacak bir şekilde eserin temel edebi yapısının takdimiyle sınırlandırılacaktır. Eserde vurgulanacak beş felsefi tema ise “ehil – cahil ayrımının tersine çevrilişi”, “Akıl ile Aşk arasında kurulan karşılık”, “çileciliğin reddi”, çağdaş bir çağrışımla “iyinin ve kötünün ötesinde” diye nitelenebilecek “yeni bir öznellik kuruluşuna çağrı” ve Porete'in yorumladığı biçimiyle Hıristiyan “hiçleşme (*anéantissement*) kavramı” olarak özetlenebilir. Makale yazarının ilgilendiği “natüralizm”, “panteizm” ve “özgür iradenin reddi” gibi daha genel felsefi sorunsalların doğrudan belirlediği bu tema seçiminde, ayrıca, Porete'in mistik geleneğe yaptığı en özgün katkılar ve özellikle yargılanmasına sebep olan görüşleri de dikkate alınmıştır.

Marguerite Porete'in Yaşamı

Porete'in yaşamıyla, daha çok da öldürülüşüyle ilgili detaylar dönemin kronikleriyle, hakkındaki soruşturma ve yargılama tutanaklarından bilinmektedir. Mahkeme belgelerine göre, bugünkü Belçika'nın güneyinde yer alan Hainaut bölgesindedir. Doğduğu tarih tam olarak bilinmese de *Le Mirouer des simples âmes*'in çağdaş İtalyanca baskısının editörlüğünü üstlenen Angelo Morino, Porete'in 1250-1260 yılları arasında doğduğu tahmininde bulunmuştur (Koher 1999, 23). Ailevi kökeni ve sosyal statüsü hakkında günümüze kesin bilgiler ulaşmamıştır. Valenciennes'de kitabını kalabalıklara okuduğu için 1296-1306 yılları arasında muhtemelen birden fazla kez tutuklanmıştır. Bu tutuklamalar sonrasında kitabı Cambrai bölgesi piskoposu Guido de Collemezzo'nun emriyle yazarının huzurunda yakılmış, kitabındaki düşünceleri sözlü veya yazılı olarak yayması yasaklanmıştır. Fakat Porete kitabının bir kopyasını saklayıp halka açık okumaya devam etmiştir. Bunun üzerine, Ekim 1308 civarı Paris'e getirilir ve Fransa genel engizitörü Guillaume Humbert gözetiminde yargılanır (Field 2017, 10). Davası başlamadan önce, muhtemelen nedamet getirmesi için on sekiz ay hükümsüz hapsedilir. Buna rağmen Porete, kovuşturmanın başlaması için gerekli olan engizisyon yeminini vermeyi, hatta engizitörleriyle

konusmayı bile reddetmiştir. 1310 yılının Mart ayında başlayan yargılamada, mahkemenin kendilerine danıştığı Paris Üniversitesi'nden teologlar Porete'in kitabından alıntılanan önermelerin sapkın olduğu ve bunları içeren bir kitabın yok edilmesi gerektiği, kanonistler ise Porete'in işbirliğine yanaşmaması ve inatçılığından dolayı sapkın olarak nitelenebileceği görüşünü iletilmişlerdir.⁴ Nihayet kanonistlere yeniden danışıldıktan sonra, Cambrai'deki daha önceki tutuklanmalarına da atıfla, Porete hakkında "tekrarlanan sapkınlık" hükmü verilir. Bu hüküm doğrultusunda Porete cezasının infazı için seküler yetkililere teslim edilir ve 1 Haziran 1310 günü, Fransa tarihindeki birçok idamın ve işkencenin gerçekleştirildiği Place de Grève'de (şimdiki adıyla l'Hôtel de Ville Meydanı), bir kronikte aktarıldığına göre seyredenleri ağlatacak kadar büyük bir asalet içinde yakılarak öldürülür (Brown 2013a, 320). Kitabı da kendisiyle birlikte yakılarak yok edilmiş, kopyalarının bulundurulması yasaklanmıştır. Tarihçi Henry Charles Lea'nin (1825-1909) belirttiğine göre, F Porete'in yakılışı Paris'teki ilk resmi *auto de fedir*⁵ (2010, 122-123).

Porete'in eserinin sapkınlıkla suçlanmasının başlıca nedeni panteizm ve Sünni İslam geleneğindeki yaklaşık karşılığı ibahilik olan antinomianizm, yani kendini dini ve ahlaki yasaların üstünde görüp bunları reddetmektir (Bryant 1984, 208). Bazı yorumcular bir kilise teşkilatı veya nüfuzlu bir aile tarafından korunmadan öğretilerini kendi başına, bir başka deyişle "kadın başına" yaymış olmasına da dikkat çeker (Kocher 1999, 26). Porete'in infazı, bir kadın teoloğa yönelik bu infaz, Papalık engizisyonunun Avrupa'daki heterodoks ve komüniter dini gruplar üzerindeki baskısını artırmasının da miladı sayılır. Onun davasından hemen sonra, Papa V. Clementius'un davetiyle 1311-1312 yılları arasında Fransa'da toplanan Vienne Konsili'nde sapkınlığa karşı yasalar kesinleştirilecek ve kuzey mistisizmiyle mücadele sistemli hale getirilecektir (Brown 2013a, 331-332).

***Le Mirouer des simples âmes*'ın (Yeniden) Keşfedilmesi**

On dördüncü yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar, Porete'in yakılmasına sebep olan ve mahkeme tutanaklarında adı anılmayan kitabının aslında *Le Mirouer des simples âmes* olduğu bir sır olarak kalmıştır. Tam adı *Le Mirouer des simples âmes anienties et qui seulement demourent en vouloir et désir d'amour* [Yalnızca Aşk İsteği ve Arzusunda Kalıp Hiçleşen Sade Ruhların Aynası] olan ve genellikle *Le Mirouer des simples âmes* [Sade Ruhların Aynası] diye kısaltılarak anılan bu eser, dönemin dini ve entelektüel eğilimlerinin aksine Latince değil yerel bir dilde, Eski Fransızca olarak, yani sekizinci ve on beşinci yüzyıllar arasında Fransa'nın kuzeyi ile Belçika'nın bazı bölgelerinde konuşulan dilde yazılmıştır. Yüzyıllar boyunca yazarı bilinmeksizin okunmuş, Latinceye, İngilizceye ve İtalyancaya çevrilmiş, çeşitli heterodoks dini hareketler içerisinde etkili olmuştur. 1946 yılında ise Özgür Ruh ve Béguine hareketi uzmanı olan İtalyan Romana Guarnieri (1913-2004), *Le Mirouer des simples âmes*'ı Marguerite Porete'in kayıp eseri olarak teşhis ettiğini duyurmuştur.⁶ Guarnieri önce Vatikan Kütüphanesinde (Rossianus 4) Porete'in davasıyla aynı yıla ait olan ve muhtemelen delil olarak çevrilmiş ilk Latince versiyonun bir örneğini bulmuştur. Bu örneğin sonunda üç din adamının temkinli ama olumlu tepkilerine (*approbatio*) de yer verilmektedir; ki bunlardan biri Belçikalı teolog Godefroid de Fontaines'dir (1250-1309). Bu ektaki isimlerin geldikleri bölgeden hareketle, Guarnieri metnin on üçüncü yüzyıl sonunda Fransızca konuşulan kuzey bölgelerde yazılmış bir orijinali olması gerektiği sonucuna varmıştır. Daha sonra, bu varsayımın izinde, eserin Chantilly Şatosu arşivlerindeki Fransızca elyazmalarına ulaşacaktır.⁷ Béguine ve Özgür Ruh hareketini⁸ iyi bilen Guarnieri, böylesi bir metnin bu gruplarla ilişkili biri ve bilhassa da üslubu ve içeriği sebebiyle bir kadın tarafından yazılmış olabileceği hipotezinden hareketle araştırmalarını derinleştirmiştir.

Aslında Guarnieri'den önce Florio Banfi de 1940'ta yayımladığı ve Guarnieri'nin de yararlandığı bir çalışmada, söz konusu eserin orijinalinin Fransızca olarak on üçüncü yüzyılın sonunda yazılmış olabileceğini daha önce zaten tahmin etmiştir. Fakat Banfi yazarın erkek bir rahip olabileceğini düşünmüşken, Guarnieri yazarın kadın olması gerektiği fikrinden hareketle araştırmalarına yön vermiştir (Field, Lerner ve Piron 2017, 154-155). Bu sayede de Paul Fredericq'in (1850-1920) 1889 yılında yayımladığı engizisyon belgeleri derlemesinde aradığı yazar adayını, yani Marguerite Porete'i bulabilmiştir. Porete'in suçlamalara konu olan ve o döneme dek kayıp olduğu düşünülen eserinden mahkeme tutanaklarında yapılan alıntılar ile *Le Mirouer des simples âmes*'ın Vatikan Kütüphanesinde bulunduğu Latince versiyonunun "neredeyse birebir" örtüşüğünü saptamıştır (Brown 2013b, 706-708). Guarnieri'nin bu teşhisi konunun diğer uzmanları tarafından da benimsenmiştir ve artık günümüzde Marguerite Porete, yüzyıllarca anonim kalmış *Le Mirouer des simples âmes*'ın yazarı olarak kabul edilmektedir.⁹

Le Mirouer des simples âmes'in Edebi Yapısı

Le Mirouer des simples âmes Fransızca yazılmış ilk dini metinlerden biri olarak bilinir (Behnke 1996, 2). Ortaçağda yerel dilde bir kitap yazmak, entelektüel birikimin demokratikleşmesi yönünde önemli ve cesur bir adım sayılmalıdır. O dönem bu türden girişimlerin, Avrupa'da bilginin sağladığı iktidara neredeyse tek başına sahip olan Katolik Kilisenin ve onun hakimiyetindeki eğitim kurumlarının tepkisini çekmesi kaçınılmazdır. Dahası, yerel dillerde yazılan dini kitaplarda kadınların öncü olduğu söylenebilir. Örneğin Almanda da ilk mistik metinlerden birini yazan bir kadın teolog, *Fliessenden Lichts der Gottheit* [Tanrı'nın Akan Işığı] adlı eserinde Latince bilmeden böyle bir eser yazmaya giriştiğini özellikle belirten Magdeburglu Mechthild'tir (c.1207/1212-c.1282).¹⁰

Porete'in toplam 139 kısa bölümden oluşan¹¹ metninin zengin bir edebi kurgusu vardır. Diyalog tarzında kaleme alınmıştır ve teatral öğeleri kuvvetlidir. Metinde sözlü geleneğin izleri hâlâ hissedilir; örneğin yazar kitabın “dinleyicileri”nden bahseder, okurlarından değil. Ortaçağ edebiyatından, şövalye romanlarından da birçok öğe barındırır. Dramatik yapı Ruh (*Âme*), Aşk (*Amour*) ve Akıl (*Raison*) arasında gerçekleşen bir tartışma (*débat*) şeklinde örülmüştür. Aşk Ruh'u ikna etmek için Akıl'ın sorularını cevaplar. Metin ilerledikçe araya İnanç, Hakikat, İdrak, Erdemler gibi yan karakterler de girer ama konuşma asıl olarak üçü de dışıl ve alegorik karakterler olan Aşk, Ruh ve Akıl arasında geçer. Aşk sözcüğünün Fransızca'da eril olmasına rağmen Porete'in Tanrı'nın sesi ve özü olan Aşk'ı dışıl bir karakter olarak tasvir etmesi özellikle dikkat çekicidir.

Metne adını veren ayna imgesi, Ortaçağ Avrupası'nda hem seküler hem de dini edebiyatta sık kullanılan metaforlardandır. Bu metafora özellikle kişinin kendiyile, başkasıyla, sevgilisiyle veya kurtarıcısıyla karşılaşmasına, kendindeki başkayı, başkadaki aynıyı bulmasına dair anlatılarda rastlanır. Bu anlamda Porete'in belli bir edebi geleneği devam ettirdiği söylenebilir (Wright 2009, 69-70). Onun eserinde ayna, ruhun yansımaları temsil eder. Ruh kendi dünyeviliğinden ve bireyselliğinden sıyrılıp, yani hiçleşip sonsuz ilahi aşka yaklaştıkça, yansımaları da sadeleşip berraklaşır. Porete'in ayrıca Kutsal Kitap'taki ve mistik geleneklerdeki dini sembollere de göndermeleri vardır. Ruhun arınmasını temsil eden ateş sembolü bunların en yaygınıdır. Ayrıca Tanrı'nın sevgilisi olarak ruh tasvirlerinde, Kutsal Kitap'ın “Ezgiler Ezgisi” kısmından türetilmiş birçok vuslat imgesi göze çarpar.¹² Ortaçağ metinlerinde sık karşılaşılan bir başka metafor olan “merdiven”in ise Porete'in eserinde ancak dolaylı ve aykırı bir biçimde bulunduğu söylenebilir. Dolaylı olmasının nedeni, Porete'in merdiven sözcüğünü hiç kullanmamış olmasıdır. Aykırı olmasının nedeni ise şöyle izah edilebilir: *Le Mirouer des simples âmes*'in konusunu, Aşk'ın yani bizzat Tanrı'nın rehberliğinde ruhun geçtiği yetkinleşme aşamaları ve en sonunda bu ruhun ilahi güçle birleşmesi oluşturur. Fakat bu aşamalar eser boyunca doğrusal bir şekilde sunulmaz. Dolayısıyla Porete'in metninde örtük bir merdiven imgesi varsa bile, bu merdiven adeta sarmaldır. Ruh yetkinleşme aşamalarını teker teker geçmez, bazen daha önce geçtiği bir aşamaya geri döner, sonra yeniden ilerler. Dahası, ruhun evrimi merdiven imgesinin ilk olarak çağrıştılabileceği gibi yukarıya doğru değil, aşağıya, bireysel ruh ve onun dışsal aidiyetleri için hiçlik ve yok olma anlamına gelen, ama aslında hakikatin kendisi olan bir uçuruma doğru uzanır. Hiçlik uçurumuna doğru bu yolculuğunda, Ruh Akıl'ın hegemonyasından, dışsal tabiiyetler ve zorunluluklardan, bir başka deyişle yasalardan ve itaatin zorlamasından kurtulur ve sadece tanrısal irade tarafından yönlendirilir hale gelir. Daha doğrusu, tanrısal irade ve Aşk'ın kendisi haline gelir. Amy Hollywood'un ifadesiyle, “ruh kendi hiçliğine düştüğünde, her şey olan Tanrı'nın kendisi haline gelir” (2016, 138).

Le Mirouer des simples âmes'daki Önemli Felsefi Temalar

Le Mirouer des simples âmes ve onun içerdiği temalar teolojik, felsefi, edebi, tarihi veya daha genel bir tanımla kültürel bakımdan çok çeşitli veçhelerden okunabilir; onu okuyan araştırmacının disiplinler birikimine ve benimsediği yönteme göre farklı açılardan çoklu analizlere tabi tutulabilir. Bu makale kendi sınırları, Hıristiyanlığın daha doğrusu Hıristiyan mistisizminin çerçevesi içinde kalmayıp daha genel ve daha çağdaş bir felsefi değere de sahip olan belli temalarla belirlemiştir. Bunların büyük kısmının, izleri ve bağlamları eserde bulunmakla ve Porete'e yöneltilen suçlamalarla doğrudan alakalı olmakla birlikte, Porete'in açıkça adlandırdığı temalar olmaktan ziyade makale yazarının *Le Mirouer des simples âmes*'i okurken kendi zihnindeki felsefi sorunsallar üzerinden metni yorumlayarak seçtiklerinden ibaret olduğu, dolayısıyla seçkinin tüketici olmadığı ve eserin başka birçok kanaldan yorumlanabileceği özellikle vurgulanmalıdır.

Burada geliştirilmeye açık bir halde değinilecek temalar şöyle sıralanabilir: i. Ehil – cahil veya havas – avam ayrımlarının tersine çevrilmesi. ii. Akıl ile Aşk arasında kurulan keskin karşıtlık. iii. “İyinin ve kötünün

ötesinde” diye nitelenebilecek yeni bir öznelik kuruluşuna çağrı. iv. Çileciliği reddeden natüralist bakış. v. Özgür iradenin reddiyle ilişkilendirilebilecek bir “hiçleşme” (*anéantissement*) kavramı.

i. Metinde öğretinin dinleyicileri olarak konumlandırılan ve pedagojik bakımdan *les petits* (küçükler) olarak adlandırılan sıradan insanlara karşı büyük bir anlayış ve sempati, resmi teologlara karşı ise tavizsiz bir mesafe hissedilir. Egemen Kilisenin otoritesi ve hakimiyeti sorgulanır. Kuzey ve Güney mistikleri, örneğin Béguineler ve Katharlar tarafından ve ayrıca Özgür Ruh hareketi içinde benimsenen *Eglise la Petite* (Küçük Kilise) ve *Eglise la Grant* (Büyük Kilise) ayırımı bu eserde de rastlanır. *Eglise la Petite* Papalığın resmi, kurumsal Kilisesini ve Akıl’ın hakimiyetini temsil ederken, *Eglise la Grant* aracısız ve dolaysız inanç ve de Tanrı sevgisiyle bir araya gelen topluluğu niteler. Bu ayırım ışığında, Tanrı’ya sadece saf inanç ve sevgiyle, ruhban kesimine ihtiyaç duymaksızın, aracısız ulaşılabileceği savunulur. Kitabın başında yer alan şiir formundaki uyarıda şu sözler geçer:

*Teologlar ve diğer rahipler,
Siz [bu kitabı] hiç anlamayacaksınız.
Ki ne kadar donanımlı olursa olsun zihinleriniz,
Tevazu ile ilerlemezsiz.
Ve ancak o zaman, evin sahipleri Aşk ile İnanç,
Aklı yenmenizi sağlayacak.*

5. bölümde ise şu satırlar yer alır: “[Ruh] ilahi bilimi bu yüzyılın ustaları arasında aramaz, bunun yerine bu dünyayı ve kendini gerçekten hor görür. Ah Tanrım! Sevgilinin sevgilisine bir aracıyla verdiği armağan ile aracısız verdiği arasında ne büyük bir fark vardır!” 122. bölümde ise yazar şöyle seslenir:

*Ey Sevgili,
Sizin kutsal şarkınızın mükemmelliğini duyduklarında
Béguineler, din adamları ne diyecekler?
Béguineler dalâlete düştüğümü ilan ediyorlar.
Pek tabii rahipler de, zangoçlar da, vaizler de,
Augustinusçular da, Karmelitler de, Fransiskanlar da!
Çünkü benim sözünü ettiğim kat, kâmil aşka aittir,
Ki onlara bunları söyleten Aklı hiç esirgemez bu kat.*

ii. Porete yerleşik Kilisenin Kutsal Ruh’tan ziyade Akıl tarafından yönetildiğinden yakınıdır. Akıl’ın sadece kaba ve rafine olmayan şeyleri anlayabileceğini belirtir [8]. Genevieve Lloyd feminist kuramın artık klasikleşmiş bir çalışması olan *Man of Reason*’da (1993), Batı felsefe geleneğinde yüceltilen akıl kavramının, aslında tüm kavramlar gibi cinsiyetli olduğunu, “insan aklı” diye evrenselleştirilen bu yetinin ve ona ait kardinal erdemlerin, eril varoluş tarzlarından asla bağımsız olmadığını ortaya koymuştur. Bu bakımdan aklı geri plana atan, hatta küçümseyen, dişil bir aşk yönelimselliğini öne çıkaran, erkek dini otoritelerin iktidar alanını kabul etmeyen *Le Mirouer des simples âmes*’ın, akıl kavramının eril kuruluşunu sorunsallaştıran bir proto-feminizmin ilk yazılı örneklerinden olduğu söylenebilir.

iii. Porete’in 5. bölümde yer alan “diğer insanları saran bağlardan kurtulma” çağrısında, dönemindeki yerleşik âdetlerin ve özellikle kadınlar için sınırlayıcı olan konvansiyonel var olma biçimlerinin ötesine uzanan yeni bir öznelik kuruluşuna, başka türlü bir yaşama duyulan bir özlem sezilir. “Hayırseverliğin Huzuru” olarak da adlandırılan bu başka yaşam, dini ödev ve kuralların belirlediği bir dindarlık zihniyetiyle yetinmeyi reddeder. Porete eserinin engizisyonda mahkûm edilen pasajlarından birinde şöyle der: “Sion’un bu kızı ne ayın ne vaaz ne oruç ne de dua ister” [16]. Fakat dahası vardır. Ruh hayırseverliğin huzuruna kavuşmak için aynı zamanda mülkiyet hırsından da kurtulmalıdır: “Bu ruhlar her şeyde yalnızdır ve her şeyde ortaktır, zira başlarına ne gelirse gelsin, asude hallerini kaybetmezler” [24]. Demek ki ruh hayırseverliğin huzuruna ve Tanrı’ya, bir yandan mülkiyet ilişkilerinin belirlediği bağlardan kurtulup her şeyi ortak kılarak, diğer yandan da ödül umudu veya ceza korkusuyla yerine getirilen ahlaki ödevlerden, Porete’in deyişle “erdemlerin hapishanesi”nden [6] kurtularak kavuşabilir. Akıl ise Aşk’ın söylediklerini anlamayacaktır ve özellikle de erdemleri bir kenara

atmasına karşı çıkacaktır. Çünkü ona bu erdemlere itaat etmeden kurtuluşun asla mümkün olmadığı öğretilmiştir [8]. Aşk da Akıl'a, itaat zorunluluğundan bahsedildiği sürece gerçek özgürlüğün değil sadece köleliğin olabileceğini hatırlatır. Ruh Aşk'ta değil, Aşk Ruh'ta ikamet ettiğinde ve Ruh erdemlere dışarıdan ve zorlama bir çabayla değil kendiliğinden kavuştuğunda, yani o erdemlere değil erdemler ona hizmet ettiğinde, ancak bu koşul sağlandığında özgürlükten bahsedilebilir. Porete'in itaat kültürünü ve çileciliği reddedişi, metinde hissedildiğini savunduğumuz proto-feminist tonla bağlantılı olarak, eril ahlak anlayışının, kardinal erdemler doktrininin eleştirisi olarak da okunabilir.

iv. *Le Mirouer des simples âmes*'in sapkınlıkla en çok ilişkilendirilen kısımları, insanın doğayla ilişkisine değinen pasajlardır. Porete “doğanın talep ettiği her şeyi vicdan azabı duymadan ona geri vermekten, doğanın yasaklanmış hiçbir şeyi istemeyeceği”nden bahseder [9]. Saf ruhların doğal gereksinimleri karşılamak için yaratılmış veya insanlar tarafından yapılmış her şeyi tam bir gönül huzuruyla kullanabileceğini, bunun bir zeminin üzerinde yürümek kadar doğal ve kaçınılmaz olduğunu belirtir [17]. Akıl ise Aşk'ın bu tavsiyelerine şiddetle karşı çıkar ve sıradan insanın Aşk'ın “cehennemden sakınmamak, cenneti istememek” türünden sözlerini yanlış anlayacağını, ruhun kurtuluşu için doğanın veya beden taleplerinin bütünüyle geri çevrilmesi gerektiğini savunur [13]. Oysa Aşk'a göre Akıl'ın hakimiyetindeki büyük âlimler veya din bilginleri, Tanrı'ya duyulan sevgi söz konusu olduğunda meselenin özünü anlayamazlar. Porete için durum açıktır: Hiçleşmiş yani saflaşmış Ruh Aşk'la yani Tanrı'yla birleştiğinde, doğa zaten ondan sakınılması gereken hiçbir şey istemeyecektir [10]. Porete ayrıca, modern dönemde Hannah Arendt'in seküler ve politik bir anlam dizgesi içerisinden yeniden yorumlayacağı (Arendt 2013) ve kökleri Patristik döneme uzanan bir ayrıma, yani dini kural ve ritüellere uygun kul yaşamına işaret eden *vita activa* (eylem hayatı) ile ilahiyat çalışmalarına adanmış inziva yaşamına işaret eden *vita contemplativa* (tefekkür hayatı) arasındaki ayrıma¹³ örtük bir göndermede bulunarak, ilahi aşkla bütünleşmiş ruhun bu ikisinin sınırlarının ötesine geçebileceğini, bireysel ruhlar Tanrı'yla birleştiğinde, tanrısal bütünlük içinde eridiğinde, artık bu türden ikiliklerin işlevinin olmayacağını ima eder.

v. *Le Mirouer des simples âmes*'da yaratıcıyla tinsel birliğe kavuşmayı, daha büyük, kapsayıcı ve yüce bir kudretin içinde erimeyi, ruhun bireysellikten arınmasını ifade eden ve İslam tasavvufundaki yaklaşık karşılığı “fenâ” kavramı olan “hiçleşme” veya “yok oluş”, gerek Batıda gerekse Doğuda yazılmış birçok mistik metinde yaygın olarak işlenmiş temalardandır. Porete'in tanrısal birliği ve bireysel ruhun tanrısalılık içinde eriyip yok olmasını kavrayış biçimi ise özgün yanlar barındırır ve bu bakımdan özellikle iki unsurun vurgulanması gerekir:

Birincisi, Porete'in hiçleşme kavramı insan iradesi ile tanrısal irade arasındaki mutlak ayrımı, dolayısıyla da yaratılmış ruhlar ile yaratılmamış ruh arasındaki töz farkını ortadan kaldırmaya meyleder. Bu bakış bireysel iradenin özgürlüğünü sorunsallaştırır ve içkinciliğe yakın bir birlik olumlamasına açılır. Porete *Le Mirouer des simples âmes*'in yetmişinci bölümünde Ruh'a şunları söyler: “Ben, Tanrı'nın inayetiyle neysem oyum. Öyleyse Tanrı benim içimde ne ise, ben bundan ibaretim yalnızca ve başkaca da bir şey değilim. Keza Tanrı da benim içimdekiyle aynıdır. Zira hiç hiçtir, olan ise vardır. Öyleyse ben, eğer varsam, ancak Tanrı'nın olduğu şey olarak varım. Tanrı'dan başka kimse yoktur. Bu yüzden de nereye gidersem gideyim sadece Tanrı'yı buluyorum. Doğrusu, Tanrı'dan başka hiçbir şey yoktur.”

İkincisi, Porete bedensel acıya ve fiziksel çileciliğe diğer mistikler kadar önem vermemiş, onun doğa tasavvuru üzerinde dururken belirtildiği gibi, bunları ruhun kurtuluşu için gereksiz görmüş, hatta reddetmiştir. Zihin ve beden ayırımına yol açmayan, daha doğrusu Katolikliğin kaidelerinden olan bu ayrımı mümkün olduğunca silik tutan bir üslup benimsemiştir. Elbette diğer mistikler gibi Porete de ölümü ruhun bedenden ayrılarak kutsal sevgiliye kavuşması olarak imgelemiştir. İnsanların yetkinliğin ve özgürlüğün doruğu olan yedinci aşamaya ancak bu sayede ulaşabileceklerini düşünmüştür: “Ruhumuz bedenimizi terk etmeden önce tanımayacağımız yedinci duruma gelince, Aşk onu bize ebedi bir mutluluk olarak sunmak üzere kendinde saklar” [118]. Dolayısıyla Porete'in zihin ile beden arasındaki ayrımı silikleştirdiği söylenirken asıl vurgulanmak istenen, onun *bu dünyadaki* halleriyle zihin ve bedeni belli bir birlik içinde kavraması, bedensel çileciliği salık veren yaygın söylemlerin onun eserine hâkim olmamasıdır. Şüphesiz Porete yetkinleşmek isteyen bedenler için maddi yoksulluk (ve ayrıca, eğer bilgi bir mülk ve ayrıcalık kaynağı olarak görülüyorsa ruhlar için de belli bir “bilgisizlik”) önerir. Fakat onun önerdiği yoksulluk bu dünyada bedeni hakir görmeye, bedenen acı çekmeye yönelik bir çağrıdan ziyade, toplumsal dayanışmayı ve yardımlaşmayı çoğaltma yönünde bir çağrıdır. Porete'in *pietas* anlayışı Münzevilik yanlısı değildir, bilakis özünde toplumcudur. Ona göre hayırseverliğin huzuruna

erişemeyen, sadece dini ritüellerle Tanrı katında bireysel bir kurtuluşa kavuşacaklarını sanan ruhlar “asalet”ten yoksundurlar. Sadece kölelere ve tutsaklara özgü bir durumda kalmışlardır. Porete Tanrı sevgisinin kendisi için eylemeyen, ödül beklentisiyle bireysel çıkarlarının peşinde olan bu ruhları aynı zamanda “tüccar” diye adlandırır [57], [63].

Sonuç

Deleuze ve Guattari *Felsefe Nedir?* adlı ortak çalışmalarında, bazı filozofların yaşamları ve yapıtları pahasına Hıristiyan geleneğine zerk ettikleri içkinlik dozlarından bahsederken, Nicolaus Cusanus’un, Meister Eckhart’ın ve Giordano Bruno’nun adlarını anarlar (1991, 47). Deleuze ve Guattari’nin bu eseri, felsefedeki hâkim tarih yazımı biçimlerini sorunsallaştıran, hiyerarşik veya kanonik düşünme kodlarını çözen ve de yatay bir metodoloji benimseyen öncü çalışmaların en iyi ve etkililerindedir. Fakat bu makalenin göstermeye çalıştığı gibi, Deleuze ve Guattari’nin felsefi içkinliğin serüveni üzerinden oluşturdukları alternatif listede bile, (en az) bir kadın teoloğun adı eksik kalmıştır. Bu eksiklik, özellikle de Porete’in kitabıyla birlikte yakılarak öldürülüşü ve *Le Mirouer des simples âmes*’in meşhur Meister Eckhart’ın düşünceleri üzerindeki açık etkisi hatırlandığında,¹⁴ daha çarpıcı bir hale gelir. Porete’in teolojisi, Hıristiyan mistisizmi kanalıyla felsefeye zerk edilmiş en güçlü ve en özgün içkinlik dozlarından biridir. Fakat bu durum içkinlik filozofları tarafından bile göz ardı edilmiştir.

Felsefi ve teolojik fikirler tarihinde eserleri tespit edilmiş, biyografik bilgileri kesinleştirilmiş, değerleri tanınmış kadın yazarların sayısı hâlâ çok azdır. Marguerite Porete’in kimliği ve telifi de ancak yirminci yüzyılın ortalarında teşhis edilebilmiştir. Guarnieri’nin bu teşhisinden günümüze uzanan zamanda, Porete üzerine çeşitli tezler, kitaplar ve makaleler yazılmış olsa da –ki bunların en önemlilerine makale boyunca atıfta bulunmaya özen gösterildi–bu türden araştırmaların sayısının hâlâ yeterli bir düzeye ulaşmadığı açıktır. Bu makalenin temel motivasyonu, eril kanonlaştırmaların gölgesinde kalmış, fikirler tarihinin unutulmuş veya göz ardı edilmiş kadın düşünürlerinin en ilginçlerinden biri olan Marguerite Porete’i hatırlatmak ve tanıtmaktır. Onun kitabı yasaklandığı ve kopyaları sistematik bir biçimde imha edildiği halde, yüzyıllar boyunca gizlice elden ele dolaşmış okunmuş ve aksi yönde tüm müdahalelere rağmen günümüze dek ulaşabilmiştir. Ve bugün çok daha fazla sayıda araştırmacı tarafından okunup incelenmeyi, felsefi ve tarihsel bir bakış açısıyla yorumlanmayı beklemektedir.

¹*Le Mirouer des simples âmes* (Porete 2011) kısa bölümlerden oluşur. Literatürde sayfa numaralarına değil bölüm numaralarına atıf yapıldığı da olur. Bu makalede de bundan sonra böyle yapılacak, sayfa numarası referans sistemiyle karışmasını diye bölüm numaraları köşeli parantez içinde belirtilecektir. Porete'in eserinden yapılan tüm çeviriler makalenin yazarına aittir.

²Bu türden çalışmaların en önemlisi artık klasikleşmiş bir referans olan, Mary Ellen Waithe'in editörlüğünde hazırlanmış ve antikçağdan günümüze uzanan dört ciltlik kadın filozoflar serisidir (1987-1994). Therese Boos Dykeman'ın seçkisi (1999), birinci yüzyıldan yirminci yüzyıla dokuz kadın filozofa, Atherton'ın antolojisi (1994) ise erken modern dönemdeki kadın filozoflara ayrılmıştır. 2000li yıllardan itibaren bu türden çalışmalar hem artmış hem de giderek daha spesifikleşmiştir. Örneğin Karen Warren, Platon'dan Sartre'a erkek filozoflar ile kadın filozoflar arasındaki fikir alışverişlerine, mektuplaşmalara odaklanır (2009). Jacqueline Broad ise benzer bir araştırmayı on yedinci yüzyıldaki yazışmalar üzerinden yürütmüştür (2003). Felsefi problemler üzerinden daha tematik bir seçkiye sahip en güncel çalışmalardan biri de Eileen O'Neill ve Marcy P. Lascano'ya aittir (2019).

³Burada feminist eleştirel okuma yöntemlerinin tamamına değinmek mümkün değildir. Referanslar felsefe tarihiyle ilgili başlıca örneklerle sınırlandırılırsa, Nancy Tuana'nın genel editörlüğünde hazırlanan anıt niteliğindeki *Re-Reading the Canon* dizisini (1994-) mutlaka anmak gerekir. Ayrıca bkz. (Gatens 1991, 85-99); (Tuana 1992); (Lloyd 1993); (Lloyd 2000); (Witt 2006). Felsefe tarihi üzerine yazan feminist filozoflara dair kapsamlı ve güncel bir kaynakça için bkz. (Witt ve Shapiro 2020).

⁴Porete'le birlikte, onu desteklemek için Paris'e gelen Guiard de Cressonessart adlı biri daha yargılanır. Fakat Cressonessart sapkınlık hükmüyle seküler yetkililere teslim edileceği (bunun anlamı da yakılarak öldürülmektir) tehdidi karşısında, itiraf ve tövbe etmeyi kabul eder. Bunun üzerine ömür boyu hapse mahkûm edilir (Field 2017, 11).

⁵İspanyolca *auto de fe*, Engizisyon tarafından yargılananlara halka açık infaz törenlerine verilen addır. 15. yüzyılda (Sevilla, 1481) başlayan ve son örneği 19. yüzyılda (Meksika, 1850) görülen bu törenlerde, önce Engizisyonun hükmü okunur, ardından bu hüküm seküler yetkililerce infaz edilirdi. Özellikle de itiraf ve tövbeyi reddedenlere verilen en sert ceza, yakarak öldürmeydi (Britannica).

⁶Guarnieri'nin bu duyurusu, Vatikan Şehir Devleti'nde Papalığın yarı resmi gazetesi olan *L'Osservatore Romano*'nın 16 Haziran 1946 tarihli sayısında yer alır. Araştırmasının detaylı dökümü ise ilk defa 1965 yılında yayımlanır: "Il movimento del Libero Spirito. Testi e documenti," *Archivio italiano per la storia della pietà* 4 (1965): 351-708. Akt. (Brown 2013b, 702); (Field 2017, 20); (Field, Lerner ve Piron 2017, 154).

⁷Guarnieri daha sonra bu elyazmalarını yayıma hazırlayacak ve okurlara sunacaktır: bkz. (Porete 1986).

⁸Béguineler, on üçüncü ve on altıncı yüzyıllar arasında Avrupa'nın kuzeyinde faaliyet göstermiş, kurumsal Kilisenin ve hiyerarşinin dışında kalan, kadın üyelere açık heterodoks bir dini gruptur. O dönem üst orta sınıftan kadınlar ya aileleri yolladığı ya da sıradan hayattan sıyrılıp daha tinsel bir deneyim yaşamak istedikleri için manastırlara gidiyorlardı. Fakat bu manastırlar büyük meblağlarda çeyiz alıyordu. Béguineler ise mensuplarına belli bir zanaat, özellikle dokumacılık öğrettikleri ve çeyiz istemedikleri için yoksul kadınlar bu harekete daha rahat katılabiliyordu. Hem ailelerinde veya kiliselerde kazanamayacakları görelî bir özgürlük ve eşitliğe, hem de geçimlerini sağlama imkanına kavuşuyorlardı (Behnke 1996, 28). Guarnieri her ne kadar Porete'i, kroniklere de atıfla Béguinelerle ve dini törenleri ruhun kurtuluşu için zorunlu görmeyen, asıl önemli olanın içsel inanç ve Tanrısal iradeye teslimiyet olduğunu savunan Özgür Ruh hareketiyle ilişkilendirse de, Porete eserinde genel olarak bu türden aidiyetleri kabul etmemiş, ilhamının doğrudan Tanrı'nın kendisinden geldiğini savunmuştur.

⁹Günümüzde mistik teoloji ve edebiyat alandaki çalışmaların artmasıyla birlikte, Guarnieri'nin teşhisine yönelik olarak çok az sayıda da olsa bazı tarihçiler şüphelerini dile getirmeye başlamıştır. Hem bu tarihçilerin çalışmalarını anan hem de Guarnieri'nin teşhisini yeni kanıtlarla doğrulayan güncel bir çalışma için bkz. (Field, Lerner ve Piron 2017, özellikle 154 n. 3).

¹⁰(Howard 1984, 163). Howard'ın metninin sonunda Magdeburglu Mechthild'in eserinden seçilmiş bazı bölümlerin İngilizce çevirileri bulunur. Burada Mechthild, Almancasının da yeterli olmadığını belirtir.

¹¹123. bölümden 139. son bölüme kadar olan kısmı, Valenciennes'deki ilk yargılanmasından sonra Porete'in kendisini daha iyi ifade edebilmek için ve dinleyicilerinin metinde anlaşılmasız bulunduğu bazı yerleri açıklamak için eklediğini düşünen kimi yorumcular vardır (örneğin Field 2017, 47). Gerçekten de 123. bölümden sonra hem eserin tonunda bir değişiklik hissedilir hem de Kutsal Kitap'tan alınan metaforlar artmaya başlar. Dahası böyle bir yorum, eserde özellikle ruhun saflaşma aşamalarında (toplam yedi aşama vardır) meydana gelen geri dönüşlere de makul bir açıklama sunar gibi görünmektedir. Fakat yorumun sahibi araştırmacıların da vurguladığı gibi, eldeki mevcut verilerle bunu kesin olarak bilmenin bir olanağı yoktur. Öte yandan *Le Mirouer des simples âmes*, Sylvain Piron'un (2017, 36-39) dikkat çektiği gibi, sistematik ve kronolojik bakımdan sıralı bir kitap olmaktan ziyade, aynı yazara ait olmakla birlikte "karmaşık bir kompozisyon"a sahip bir tür elyazmaları derlemesi olarak görüldüğünde, belki daha rahat yorumlanabilecektir.

¹²Ateş sembolünün kullanım biçimleri için bkz. (Porete 2011, [25], [28], [52], [64], [83] ve [85]). Vuslat imgelerinden örnekler için bkz. (Porete 2011, [28], [64], [65], [112], [122]). Ortaçağ edebiyatında cinselliğin ve "Ezgiler Ezgisi"nin merkeziliği üzerine temel bir inceleme için bkz. (Hollywood 2016, 149-188).

¹³Bu ayrımın Ortaçağdaki kullanımını üzerine tarihsel bir inceleme için bkz. (Trottmann 2005).

¹⁴Marguerite Porete'in Meister Eckhart üzerindeki etkisine dair araştırmalarla ilgili detaylı bir tartışma için bkz. (Tobin 2001, 47-48); (Lichtmann 2001, 70).

Kaynakça

Atherton, Margaret (ed.). *Women Philosophers of the Early Modern Period* (Indianapolis ve Cambridge: Hackett Publishing Company, 1994).

Behnke, Carolyn Goodwin. "Introduction", *The Mirror of Simple and Annihilated Souls: A translation from the French* (Doktora tezi, University of Cincinnati, ProQuest Dissertations Publishing, 1996).

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "Auto-da-fé," *Encyclopedia Britannica*, 14 Temmuz 2014, <https://www.britannica.com/topic/auto-da-fe>.

Broad, Jacqueline. *Women Philosophers of the Seventeenth Century* (Cambridge ve New York: Cambridge UP, 2003).

- Brown, A. R. Elizabeth. "Marguerite Porete, John Baconthorpe, and the Chroniclers of Saint-Denis," *Mediaeval Studies* 75 (2013a): 307-344.
- Brown, A. R. Elizabeth. "Jean Gerson, Marguerite Porete and Romana Guarnieri. The Evidence Reconsidered," *Revue d'histoire Ecclésiastique* 108, no. 3 (2013b): 693-734.
- Bryant, Gwendolyn. "The French Heretic Beguine: Marguerite Porete," *Medieval Women Writers*, ed. Katharina M. Wilson (Athens Georgia: the University of Georgia Press, 1984), 204-226.
- Charlotte Witt ve Lisa Shapiro. "Feminist History of Philosophy," *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ed. E. N. Zalta, <https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/feminism-femhist/>, çevrimiçi Kış 2020.
- Deleuze, Gilles ve Félix Guattari. *Qu'est-ce que la philosophie ?* (Paris: Les Éditions de Minuit, 1991).
- Dykeman, Therese Boos (ed.). *The Neglected Canon: Nine Women Philosophers. First to the Twentieth Century* (Dordrecht: Springer-Science+Business Media, 1999).
- Field, L. Sean. "Debating the Historical Marguerite Porete," *A Companion to Marguerite Porete and The Mirror of Simple Souls*, ed. Wendy R. Terry ve Robert Stauffer (Leiden ve Boston: Brill, 2017), 9-37.
- Field, L. Sean. *The Beguine, the Angel, and the Inquisitor: The Trials of Marguerite Porete and Guiard of Cressonessart* (South Bend, IN: University of Notre Dame Press, 2012).
- Gatens, Moira. *Feminism and Philosophy: Perspectives on Difference and Equality* (Bloomington: Indiana UP, 1991).
- Hollywood, Amy. *Acute Melancholia and Other Essays: Mysticism, History, and the Study of Religion* (New York: Columbia UP, 2016).
- Howard, John. "The German Mystic: Mechthild of Magdeburg," *Medieval Women Writers*, ed. Katharina M. Wilson (Athens Georgia: the University of Georgia Press, 1984), 153-185.
- Kocher, Suzanne Aleta. "Gender and Power in Marguerite Porete's *Mirouer des simples âmes*" (Doktora tezi, University of Oregon, ProQuest Dissertations Publishing, 1999).
- Lea, Henry Charles. *A History of the Inquisition of the Middle Ages*, cilt 2 (Cambridge ve New York: Cambridge UP, 2010 (1888)).
- Lichtmann, Maria. "Marguerite Porete and Meister Eckhart. *The Mirror of Simple Souls* Mirrored," *Meister Eckhart and the Beguine Mystics. Hadewijch of Brabant, Mechthild of Magdeburg, and Marguerite Porete*, ed. Bernard McGinn (New York: The Continuum Publishing Company, 2001), 65-86.
- Lloyd, Genevieve. "Feminism in History of Philosophy: Appropriating The Past," *The Cambridge Companion to Feminism in Philosophy*, ed. M. Fricker ve J. Hornsby (Cambridge: Cambridge UP, 2000), 245-263.
- Lloyd, Genevieve. *The Man of Reason: "Male" and "Female" in Western Philosophy* (Minneapolis: The University of Minnesota Press, 1993).
- O'Neill, Eileen ve Marcy P. Lascano (ed.). *Feminist History of Philosophy: The Recovery and Evaluation of Women's Philosophical Thought* (Cham: Springer, 2019).
- Piron, Sylvain. "Marguerite in Champagne," *Journal of Medieval Religious Cultures* 43 no. 2 (2017): 135-56.
- Porete, Marguerite. *Le miroir des âmes simples et anéanties et qui seulement demeurent en vouloir et désir d'Amour*, modern Fransızcaya çev. Max Huot de Longchamp (Paris: Albin Michel, 2011).
- Porete, Marguerite. *Le Mirouer des simples âmes*, ed. Romana Guarnieri, *Corpus Christianorum Continuatio Medievalis* 69 (Turnhout: Brepols 1986).
- Sean L. Field, Robert E. Lerner ve Sylvain Piron. "A return to the evidence for Marguerite Porete's authorship of the *Mirror of Simple Souls*," *Journal of Medieval History* 43, no. 2 (2017):153-173.
- Tobin, Frank. "Mechthild of Magdeburg and Meister Eckhart. Points of Coincidence," *Meister Eckhart and the Beguine Mystics. Hadewijch of Brabant, Mechthild of Magdeburg, and Marguerite Porete*, ed. Bernard McGinn (New

York: The Continuum Publishing Company, 2001), 44-61.

Trottmann, Christian. "Vita activa, vita contemplativa: enjeux pour le Moyen Âge," *Mélanges de l'École française de Rome. Moyen-Age* 117, no 1 (2005): 7-25.

Tuana, Nancy (ed.). *Re-Reading the Canon Series* (Pennsylvania: Pennsylvania State UP, 1994-).

Tuana, Nancy. *Woman and the History of Philosophy* (New York: Paragon Press, 1992).

Waithe, Mary Ellen (ed.). *A History of Women Philosophers*, 4 cilt (Dordrecht, Boston ve Londra: Kluwer Academic Publishers, 1987-1994).

Warren, J. Karen. *An Unconventional History of Western Philosophy. Conversations between Men and Women Philosophers* (Lanham ve Boulder: Rowman & Littlefield Publishers, 2009).

Witt, Charlotte. "Feminist Interpretations of the Philosophical Canon," *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 31, no. 2 (2006): 537-552.

Wright, Patrick. "Marguerite Porete's *Mirror of Simple Souls* and The Subject of Annihilation," *Mystics Quarterly* 35, no. 3/4 (2009): 63-98.